

Hoogbegaafdheid en motivatie

Motivatie heeft invloed op presteren en dus ook op onderpresteren van kinderen. Studies van o.a. Whitmore (1980), Rimm (1986) en Butler-Por (1987) bevestigen dit verband. Daarom vindt u hieronder meer informatie over het onderwerp 'motivatie'. Getracht is een aantal belangrijke punten te verduidelijken, zonder overigens de pretentie te hebben hierin volledig te zijn.

Invloeden op motivatie.

Als we het hebben over motivatie van onze kinderen, dan hebben we het vrijwel altijd over motivatie voor schoolse zaken. We bedoelen dan de toegewijde van het kind aan de taken die school stelt. Natuurlijk speelt motivatie in veel meer aspecten van het leven een rol, maar zelden wordt een gebrekkige motivatie op die punten als een probleem ervaren.

Om te spreken van motivatie/ gemotiveerd zijn, moet iemand niet alleen doorzettingsvermogen hebben om een taak tot een goed einde te brengen, maar moet men zich ook aangetrokken voelen tot die taak, zodat men er plezier in heeft. Motivatie kan niemand je opleggen, het komt van binnenuit. Wel kunnen reacties uit de omgeving motivatie bevorderen of ontmoedigen. Daarnaast moet ook men in staat zijn doelstellingen en plannen te maken en is het belangrijk dat men risico's en onzekerheden kan verdisconteren.

Belangrijke aspecten voor motivatie zijn dus dat een kind:

- toegewijde is aan de taak en er plezier in heeft
- risico's durft nemen
- toekomstperspectief heeft
- kan anticiperen
- kan plannen

Onderpresteren bij hb adolescenten wordt toegeschreven aan onderstaande punten. Al deze punten houden direct verband met motivatie

- *gebrekkige mogelijkheden tot socialisatie*
Binnen het jaarklassensysteem hebben we te maken met leeftijdsgebonden groepen i.p.v. met groepen gevormd op basis van ontwikkelingsniveau. Hb kinderen vinden binnen die groep meestal te weinig ontwikkelingsgelijken en missen daardoor vaak de aansluiting bij anderen. De gezamenlijke basis voor communicatie is gewoon te smal. Dit kan leiden tot sociaal isolement, waardoor het kind extra gevoelig wordt voor druk van de groep om zich naar beneden toe aan te passen.
- *gebrekkige uitdaging*
De meeste kinderen gaan met hoge verwachtingen naar school. Veel hb kinderen komen al op de basisschool tot de ontdekking dat die verwachtingen niet terecht zijn: de lesstof sluit slecht aan bij hun niveau/bevat onvoldoende nieuwe informatie om de interesse vast te houden. Gevolg: daling van motivatie. Een ander neveneffect van gebrekkige uitdaging is overigens het slecht ontwikkelen van leerstrategieën.
- *en gebrekkige ondersteuning op jonge leeftijd.*
Kan verschillende oorzaken hebben: afgewezen of verwaarloosd worden door ouders of omgeving, druk - vooral bij zeer creatieve kinderen- om zich aan de omgeving aan te passen door creatieve behoeften te onderdrukken, rolverwachtingen van de omgeving - hb meisjes, allochtone kinderen - kunnen leiden tot onderschatting van capaciteiten en beperking van kansen, niet tijdige signalering van leerproblemen en grote verschillen tussen leerstijl van het kind en doceerstijl van de leerkracht. In al deze gevallen wordt het kind onvoldoende uitgedaagd om zich te ontwikkelen of zelfs

verhinderd zich te ontwikkelen. Dat heeft een negatieve invloed op doelen die kinderen uiteindelijk voor zichzelf gaan stellen.

In de vroege kinderjaren leert het kind zijn wereld te begrijpen. Houdingen en gewoonten die dan ontstaan hebben invloed op het latere functioneren van het kind. Psychologische ontwikkeling is altijd het resultaat van interactie tussen individu en omgeving. De reacties van de omgeving (en met name van individuen die in de ogen van het kind belangrijk zijn) op gedrag en prestaties van een kind bepalen in grote mate of een kind bepaald gedrag voort zal zetten of achterwege zal laten. Bij positieve en adequate reacties zal het kind gemotiveerd worden dat gedrag te herhalen, terwijl met negatieve reacties (waaronder ook 'niet-reageren' kan vallen) het omgekeerde bereikt wordt. Overigens kunnen ook positief bedoelde reacties hun doel volledig missen. Enige voorbeelden:

- overdreven complimenten voor 'normale' prestaties kunnen de inzet van een kind doen afvlakken
- als de omgeving het idee overbrengt dat falen vermeden moet worden, kan het kind falen als een bedreiging gaan ervaren en daardoor faalangst ontwikkelen. Ook dit kan ten koste gaan aan de behoefte en de motivatie om te presteren.
- extra leerstof beloven als "alles goed gemaakt is". Dit is niet alleen een onredelijke eis, die ook aan andere kinderen niet gesteld wordt om door te mogen gaan met de stof, maar ook een eis die (door de geringe haalbaarheidskansen) demotivatie in de hand werkt.

Als een kind negatieve respons internaliseert, dan ontstaat de overtuiging dat het kind zelf geen invloed heeft op het oplossen van (school)problemen. We noemen dat een externe locus of control. Het gevoel ontstaat dat succes en falen komen door pech of door anderen. Een externe locus of control beïnvloedt de motivatie in negatieve zin, want als je toch geen greep hebt op de situatie dan verdwijnt de motivatie om je ergens voor in te zetten (ontstaan van het gedachtenpatroon dat 'het toch niets helpt'). Bij een interne locus of control is het kind er juist van overtuigd dat het zelf controle heeft over het eigen leven en handelen. Dit beeld/gevoel dat de ontwikkeling van gebeurtenissen door henzelf gestuurd kan worden, geeft een kind het gevoel van veiligheid en zekerheid, waardoor zij tot presteren kunnen komen. Een kind dat dit gevoel bezit, durft eerder risico's te nemen (omdat het zelf invloed heeft op de afloop van het genomen risico), durft plannen te maken (ook over langere termijn) en kan zich met meer plezier aan een taak wijden. Met een positief gevoel van autonomie zie je vanuit het kind zelf toewijding aan de taak ontstaan.

Dat wil overigens niet zeggen, dat een kind met een interne locus of control ook overall voor gemotiveerd zal zijn. Motivatie is namelijk ook afhankelijk van de leerwinst die een leerling in de stof herkent. Indien leerstof aansluit bij de interesses van het kind of wanneer het kind zelf het belang van bepaalde leerstof (h)erkent, dan zal een kind meer energie in het leren willen steken, dan wanneer het nut niet duidelijk is. Motivatie wordt dus ook bepaald door de leerwinst die het kind ergens in ziet, gesteld tegenover de energie die het kind erin moet steken om de stof te leren beheersen. Bij geringe leerwinst en veel energie slaat de balans voor de motivatie negatief uit. (Hierbij is het belangrijk om je te realiseren dat de leerwinst die de docent ergens in herkent niet gelijk is aan de leerwinst die het kind in de stof herkent. Aangeven waarom een bepaald onderdeel van de stof belangrijk is, kan voor een leerling het inzicht in de leerwinst verhogen en zo positief beïnvloeden.)

Maar wat als het kind al erg gedemotiveerd is?

Demotivatie is niet met een algemeen recept op te lossen. Wel zijn er een aantal punten waarnaar men heel individu gericht zou kunnen kijken:

- Op welke punten gaat het nog goed met het kind? (Soms kunnen deze punten gebruikt worden om weer positieve ervaringen en daarmee meer zelfvertrouwen op te doen. Geef het kind de kansen op die punten; ook als dat betekent dat het kind versneld door die leerstof heen zou gaan.)
- Waar liggen de interesses van het kind? (Ook niet-schoolse interesses kunnen soms een aanknopingspunt vormen. In Amerika zijn er zelfs projecten geweest waarin volledige drop-outs via het uitdiepen van hun hobby weer interesse in leren kregen.)
- Vaak is de sfeer om het kind heen negatief geworden. Het is belangrijk dat het kind weer op een positieve wijze benaderd gaat worden: een nieuwe start en een vaste persoon waar het kind met problemen terecht kan en waarin het kind ook vertrouwen heeft.
- Als een kind langere tijd is 'afgehaakt' op school, kunnen leemtes in kennis zijn ontstaan, waardoor het niet mogelijk is de draad weer goed op te pakken. Gebrekkige kennis kan onzeker maken. Soms is hulp op dit punt nodig. Een valkuil kan echter zijn dat er teveel nadruk komt te liggen op wat niet goed gaat in plaats van op wat wel goed gaat. In dat geval ligt nieuwe demotivatie op de loer.

Veel interventies op het gebied van onderpresteren door demotivatie zijn gericht op het opdoen van positieve ervaringen en het uitbouwen van die ervaringen naar andere gebieden.

<http://www.mariaderken.nl>